

AZƏRBAYCANIN RƏQƏMSAL İQTİSADİYYAT VƏ VERGİ SİSTEMİNDƏ YERİ: MÜQAYİSƏLİ TƏHLİL VƏ ÇAĞIRIŞLAR

G.T. Babayeva

Azərbaycan Universiteti, Ceyhun Hacıbəyli, 71, Bakı, Azərbaycan
e-mail: Gunay.Babayeva@student.au.edu.az

Xülasə. Məqalə Azərbaycan Respublikasının rəqəmsal iqtisadiyyatının vergi sisteminə təsirini müqayisəli təhlil əsasında araşdırır. 2025-ci ilin noyabr ayına olan aktual məlumatlar əsasında ölkənin vergi administrasiyasının rəqəmsallaşması, nağdsız ödənişlərin stimullaşdırılması və qeyri-rezident rəqəmsal xidmətlərə ƏDV tətbiqi sahəsində regionda lider mövqə tutduğu müəyyən edilmişdir. Lakin elektron ticarətə nəzarətin zəifliyi (de minimis həddi 300 manat), Pillar One mexanizminin qlobal səviyyədə tətbiq edilməməsi nəticəsində potensial gəlir itkiləri (illik 70-100 mln USD), İT kadr axını və kiber təhlükəsizlik riskləri əsas çağırışlar kimi qiymətləndirilmişdir. 2026–2030-cu illər üçün təklif olunan islahatlar (de minimis həddinin 100 manata endirilməsi, marketpleyslərin ƏDV agentliyi statusu alması, “Rəqəmsal manat” CBDC-nin tətbiqi, Tax Administration 4.0-a keçid və İT kadrlarının saxlanması üçün yeni stimullar) həyata keçirildikdə, 2030-cu ilə qədər rəqəmsal iqtisadiyyatdan vergi gəlirlərinin 3-4 dəfə artaraq 8-10 milyard manata çatacağı proqnozlaşdırılır.

Açar sözlər: Rəqəmsal iqtisadiyyat, vergi rəqəmsallaşması, elektron ticarət, nağdsız ödənişlər, kriptoaktivlərə vergitutma.

Giriş

Azərbaycanın rəqəmsal iqtisadiyyat və vergi rəqəmsallaşması sahəsində əldə etdiyi nailiyyətlər regionda lider mövqə təmin etsə də, qlobal kontekstdə hələ inkişaf mərhələsindədir. 2025-ci ilin noyabr ayına olan məlumatlara əsasən, ölkə qeyri-neft sektorunda rəqəmsal iqtisadiyyatın ÜDM-də payını 18-22%-ə çatdırıb ki, bu, Estoniya (21%), Gürcüstan (19%), Türkiyə (16%) ilə rəqabətədavamlı, lakin Cənubi Koreya (28%), Sinqapur (26%) və İsveçdən (24%) geri qalır [5]. İnfrastruktur baxımından 5G əhatə dairəsi 65%-ə çatıb və Azərbaycan regionda lider olsa da, OECD ölkələrinin orta göstəricisi olan 78%-dən aşağı qalır.

Vergi administrasiyasının rəqəmsallaşması Azərbaycanın ən güclü tərəfidir. Elektron bəyannamələrin 99,7%-i, real-vaxt ƏDV monitorinqi və məcburi elektron qaimə-faktura sistemi ilə Azərbaycan Estoniyadan (99,9%) sonra ikinci yerdədir və Danimarka, Sinqapur, Cənubi Koreya kimi ölkələri üstələyir [3]. Nağdsız ödənişlərin payı 84%-ə çatıb ki, bu, Polşa (68%), Macarıstan (72%), Türkiyə (68%) və Gürcüstandan (72%) xeyli irəlidədir, lakin İsveç (98%) və Norveçdən (95%) geri qalır [4].

Xüsusi sahələr üzrə müqayisəli təhlil

İnformasiya texnologiyaları (İT) sektoru

Azərbaycanın İT park rezidentlərinə 7 il müddətinə tam vergi azadlığı regionda ən cəlbedici şərtlərdən biridir.

Cədvəl 1. İT sektoru üzrə vergi güzəştlərinin müqayisəsi

Ölkə	Güzəşt müddəti	Mənfəət vergisi	ƏDV azadlığı	2025-ci il rezident sayı
Azərbaycan	7 il	0%	Tam	320+
Gürcüstan (Virtual Zone)	Daimi(ixrac üçün)	0%	Yox	450+
Ermənistan	5 il	0%	Qismən	280
Qazaxıstan (Astana Hub)	5 il	0%	Qismən	890
BƏƏ (Free Zone)	50 il	0% (2023-dən 9%)	Tam	12 00+

Mənbə: [3]

Azərbaycanın İT sektoru üzrə vergi güzəştlərinin müqayisəsi göstərir ki, ölkə regionda rəqabətə davamlı və cəlbedici şərait formalaşdırıb. Cədvəldəki məlumatlardan görünür ki, Azərbaycanın tətbiq etdiyi yeddi illik tam vergi azadolması modeli, xüsusilə mənfəət vergisinin sıfırlanması və ƏDV-dən tam azadolma ilə seçilir. Bu yanaşma şirkətlər üçün ilkin mərhələdə maliyyə yükünü minimuma endirir və texnoloji startup-ların sürətli inkişafını dəstəkləyir. Rezidentlərin sayının 320-dən çox olması göstərir ki, bu siyasət ekosistemi genişləndirməyə real təsir göstərir.

Gürcüstanın Virtual Zone modeli daimi və davamlı güzəştləri ilə fərqlənsə də, yalnız ixrac yönümlü fəaliyyətlərə tətbiq olunur və ƏDV azadolması yoxdur. Buna baxmayaraq, 450-dən çox rezident cəlb etməyi bacarıb ki, bu da ölkənin xidmət ixracına fokuslanmasının nəticəsidir. Ermənistanın beş illik güzəştləri və qismən ƏDV azadlığı daha məhdud olsa da, regional miqyasda 280 rezidentlə sabit mövqə saxlayır.

Qazaxıstanın Astana Hub modeli beş illik sıfır mənfəət vergisi və qismən ƏDV güzəştləri ilə ən geniş rezident bazasına – 890 şirkətə malikdir. Bu göstərici ölkənin böyük bazar potensialına və dövlət dəstəyinin güclü institusional çərçivəsinə işarə edir. BƏƏ-nin 50 illik sərbəst zona güzəştləri isə qlobal səviyyədə ən geniş və uzunmüddətli vergi imtiyazı hesab olunur. Mənfəət vergisinin 2023-cü ildən etibarən 9%-ə qalxmasına baxmayaraq, ƏDV-dən tam azadolma və əlverişli biznes mühiti sayəsində 12 minə yaxın rezident fəaliyyət göstərir.

Müqayisə göstərir ki, Azərbaycan güzəşt müddətinə görə BƏƏ-dən geri qalsa da, tam vergi azadolması ilə region ölkələri arasında ən balanslı və effektiv modeli təqdim edir. Bu siyasət həm yerli startapların inkişafını, həm də xarici İT şirkətlərinin ölkəyə cəlb edilməsini stimullaşdırır.

Elektron ticarət və onlayn marketpleyslər

Elektron ticarət Azərbaycanda sürətlə böyüyür: 2025-ci ilin 10 ayı ərzində 7,8 milyard manat (34% artım). Lakin vergi nəzarəti hələ zəifdir.

Cədvəl 2. Elektron ticarətə ƏDV tətbiqi üzrə müqayisə

Ölkə/Region	De minimis həddi	Marketpleys məsuliyyəti	2025-ci il ƏDV yığımları (mlrd USD)
Avropa İttifaqı	0 avro (2021-dən)	Tam (IOSS)	45+
Böyük Britaniya	0 GBP	Tam	20
Avstraliya	0 AUD	Tam	10
Türkiyə	22 avro	Qismən	5,1
Rusiya	200 avro	Tam	13
Azərbaycan	300 AZN → 2026-dan 100 AZN	Yox (2026-dan bəzi marketpleyslər)	0,28 (ilkin)

Mənbə: [3]

2026-cı ildə de minimis həddinin 100 manata endirilməsi və böyük marketpleyslərin (Trendyol, Wildberries, Aliexpress) ƏDV agentliyi statusu alması planlaşdırılır ki, bu da illik əlavə 700-900 milyon manat gəlir vəd edir.

Fintex və nağdsız ödənişlər

Azərbaycanın 1% ƏDV cashback modeli dünyada nadir haldır və kölgə iqtisadiyyatını 6 faiz bəndi azaltmağa nail olub.

Cədvəl 3. Nağdsız ödənişlərin payı və stimullaşdırma mexanizmləri

Ölkə	Nağdsız ödənişlərin payı (2025)	Cashback/ƏDV stimulu	Kölgə iqtisadiyyatının azalması (2019-2025)
İsveç	98%	Yox	–
Cənubi Koreya	96%	Bəli (0,5-2%)	4%
Azərbaycan	84%	Bəli (1%)	6%
Gürcüstan	72%	Yox	–
Türkiyə	68%	Qismən	2,8%

Mənbə: [3]

Cədvəl 3-də təqdim olunan məlumatlar göstərir ki, müxtəlif ölkələrin nağdsız ödənişlərə keçid sürəti və tətbiq etdikləri stimullaşdırma mexanizmləri kölgə iqtisadiyyatının azalmasında mühüm rol oynayır. İsveç və Cənubi Koreya kimi aparıcı ölkələrdə nağdsız ödənişlərin payının 96–98% arasında olması onların uzun illərdə rəqəmsal ödəmə infrastrukturuna verdiyi üstünlük və cəmiyyətin texnoloji adaptasiya səviyyəsinin yüksək olması ilə izah olunur. İsveçdə hər hansı cashback və ya vergi stimulu mövcud olmasa belə, bank sistemində yüksək etimad,

rəqəmsal bankçılığın yayılması və nağdsız ödəniş mədəniyyətinin formalaşması bu nəticəni təmin edir. Cənubi Koreyada isə dövlətin 0,5–2% arası cashback tətbiqi rəqəmsal ödənişlərin leqallaşdırılmasına və kölgə iqtisadiyyatının 4% azalmasına töhfə verib.

Azərbaycanın göstəriciləri xüsusilə diqqət çəkir. Nağdsız ödənişlərin 84%-ə çatması MDB və region ölkələri arasında ən yüksək səviyyələrdən biridir. 2023-cü ildən tətbiq edilən ƏDV-nin 1%-lik cashback mexanizmi vətəndaş davranışında dönüş nöqtəsi yaradaraq rəqəmsal ödənişlərin sürətlə artmasına şərait yaradıb. Bu siyasət nəticəsində kölgə iqtisadiyyatında 6% azalma müşahidə edilib ki, bu da cədvəldə göstərilən ölkələr arasında ən yüksək irəliləyişdir. Mexanizmin effektivliyi həm stimullaşdırmanın hədəfli olmasına, həm də geniş əhatə dairəsinə bağlıdır.

Gürcüstan və Türkiyənin rəqəmsal ödəniş strukturu Azərbaycan və Koreyadan geri qalır. Gürcüstanda hər hansı bir cashback və ya vergi stimulu tətbiq edilmədiyi üçün nağdsız ödənişlərin payı 72% səviyyəsində qalıb. Türkiyədə isə qismən stimulaşdırma tətbiq olunsa da, onun məhdud əhatəsi rəqəmsal ödənişlərin artım tempini zəiflədir. Buna baxmayaraq, Türkiyədə kölgə iqtisadiyyatının 2,8% azalması göstərir ki, bank sektoru, POS infrastrukturunun genişlənməsi və e-ticarətin artması müsbət təsir göstərir.

Kriptoaktivlər 2025-ci ilin martında qəbul edilmiş yeni qaydalarla Azərbaycan regionda kriptoaktivlərə vergitutmanı tənzimləyən ilk ölkələrdən birinə çevrilib.

Cədvəl 4. Kriptoaktivlərə vergitutma üzrə müqayisə

Ölkə	Fiziki şəxslər üçün vergi	Mining vergisi	2025-ci il yığılı (mln USD)
ABŞ	0-37% (kapital gəliri)	Adi gəlir	8 000+
Almaniya	1 ildən çox saxlanılırsa 0%	Yox	–
Türkiyə	20-40% (2025-dən)	20%	450
Gürcüstan	0% (ixracda)	Subsidiyalı enerji	–
Azərbaycan	10%	20% + kommersion enerji	50 (ilkin)

Mənbə: [3]

Cədvəl 4-də təqdim olunan göstəricilər kriptoaktivlərin vergiyə cəlb olunması üzrə müxtəlif ölkələrin yanaşmalarını müqayisə etməyə imkan verir və burada əsas fərq tənzimləmə modelinin sərtliyi, bazar ölçüsü və vergi inzibatçılığının institusional səviyyəsi ilə bağlıdır. ABŞ ən geniş və diferensial yanaşmanı tətbiq edən ölkədir. Burada fiziki şəxslərin kriptodan əldə etdiyi gəlir kapital gəliri kimi 0–37% intervalında vergiyə cəlb olunur, mining fəaliyyəti isə adi gəlir kimi qiymətləndirilir. Bu model dünyanın ən böyük kripto bazarlarından birinə malik olan ölkədə 2025-ci ildə 8 milyard dollardan çox vergi yığılı ilə nəticələnib. Yüksək həcm həm

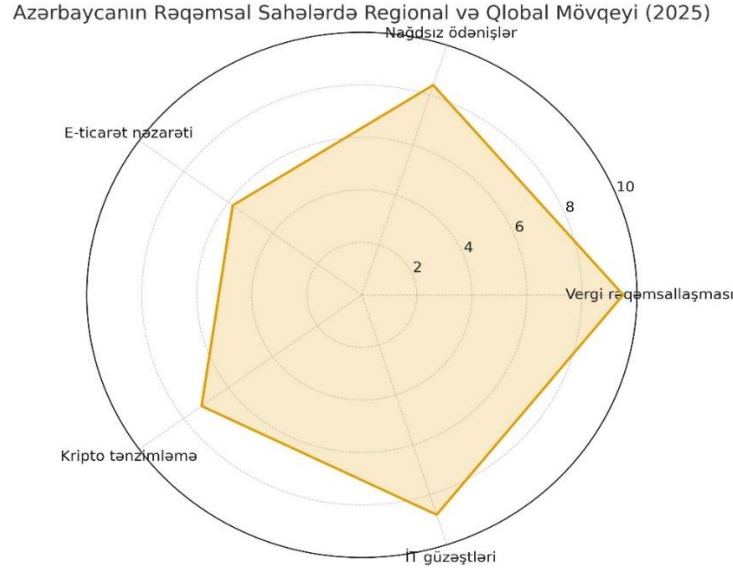
bazarın böyüklüyünü, həm də vergi administrasiyasının effektiv izləmə mexanizmlərini göstərir.

Almaniya kriptovergitutmaya ən yumşaq yanaşan ölkələrdən biridir. Əgər fiziki şəxs kriptoaftivləri bir ildən çox saxlayırsa, satıřdan əldə olunan gəlir tamamilə vergidən azad edilir. Mining fəaliyyəti üzrə isə ayrıca vergi tətbiq olunmur. Almaniyanın vergi yığımı barədə rəsmi rəqəmlərin təqdim olunmaması bu sahədə fəaliyyətin daha çox fərdi investorlar tərəfindən aparılması və tənzimləmənin sərt olmaması ilə əlaqələndirilir. Bu model daha çox uzunmüddətli investisiyaları stimullaşdırır və kriptoaftivlərin dəyər saxlayan aktiv kimi mövqeyini gücləndirir.

Türkiyənin 2025-ci ildən tətbiq etdiyi yeni vergi çərçivəsi daha sərt yanaşmanı əks etdirir. Fiziki şəxslər üçün vergi dərəcəsinin 20–40% aralığında müəyyən olunması və mining üçün 20%-lik verginin tətbiqi kripto bazarının nəzarət altına alınmasını hədəfləyir. Bu tənzimləmələrə baxmayaraq, ölkədə kripto əməliyyatlarının geniş yayılması nəticəsində 2025-ci ildə 450 milyon dollara yaxın vergi yığımı formalaşib. Bu məbləğ Türkiyənin sürətlə böyüyən kripto bazarını və inzibatçılığın getdikcə güclənən strukturunu əks etdirir.

Gürcüstan ən liberal modellərdən birinə malikdir. Kriptodan gəlir ixrac fəaliyyəti kimi qiymətləndirildikdə sıfır vergi tətbiq edilir və mining şirkətləri subsidiyalı enerji ilə təmin olunur. Bu siyasət ölkəni regionda mining üçün ən cəlbedici məkanlardan birinə çevirib, lakin bununla bağlı rəsmi vergi yığımı göstərilmir. Belə liberal mühit investor cəlb etmə baxımından üstünlük yaratsa da, fiskal gəlirlərin minimal olması ilə nəticələnir.

Azərbaycanın 2025-ci ildən tətbiq olunan vergi modeli balanslaşdırılmış yanaşma nümayiş etdirir. Kriptodan əldə olunan gəlirin fiziki şəxslər üçün sadələşdirilmiş qaydada 10% vergi ilə tənzimlənməsi bazara giriş üçün əlverişli şərait yaradır. Mining fəaliyyətinin kommersiya elektrik tarifi ilə və əlavə 20% vergi ilə cəlb edilməsi sektora sərt nəzarəti təmin edir. İlk il üçün 50 milyon dollarlıq vergi yığımı ölkədə kriptoaftivlərin hələ ilkin mərhələdə olmasına baxmayaraq, tənzimləmənin effektivliyini göstərir.

Şəkil 2.1. Azərbaycanın rəqəmsal sahələrdə regional və qlobal mövqeyi (2025)

Radar diaqramının şərh: 10 baldan – vergi rəqəmsallaşması 9.5, nağdsız ödənişlər 8.4, elektron ticarət nəzarəti 5.8, kripto tənzimləmə 7.2, İT güzəşləri 8.8.

Əsas çağırışlar və risklər aşağıda verilmişdir:

1. *Pillar One-un tətbiq olunmaması.* Amount A mexanizminin 2025-ci ilə qədər işə düşməməsi nəticəsində Azərbaycan Google, Meta, Apple kimi şirkətlərdən illik 70-100 milyon dollar potensial gəlir itirir.

2. *De minimis həddinin hələ də yüksək olması.* 300 manat həddi xaricdən idxal olunan bağlamaların 90%-ni ƏDV-dən azad edir. 2026-cı il islahatı gözlənilsə də, gecikmə büdcə itkilərini artırır.

3. *Kadr axını və beyin drenajı.* İllik 8-12 min yüksək ixtisaslı İT mütəxəssisinin ölkədən getməsi [1] missal ola bilər. Orta əmək haqqı ölkədə İT üzrə 2800 manatdır, xaricdə isə 8-15 min avro təşkil edir.

4. *Kiber təhlükəsizlik.* 2025-ci ilin 10 ayı ərzində vergi sisteminə kiberhücumlar 42% artıb [2]. Tam rəqəmsallaşma riskləri artırır.

5. *Rəqəmsal uçurum.* Regionlarda internetə çıxış və rəqəmsal savadlılıq şəhərlə müqayisədə 38% aşağıdır. Bu, elektron xidmətlərdən istifadəni məhdudlaşdırır.

Nəticə və tövsiyələr

Azərbaycan rəqəmsal iqtisadiyyatın vergi aspektlərində regionda liderdir: vergi administrasiyasının rəqəmsallaşması, nağdsız ödənişlərin stimullaşdırılması modeli və qeyri-rezidentlərə ƏDV tətbiqi buna sübutdur. Lakin elektron ticarət nəzarətinin zəifliyi, kriptoaktivlərdə offshore segmentin böyük olması və Pillar One-dan gəlir əldə edə bilməmək əsas çatışmazlıqlardır.

2026-2030-cu illərdə uğur aşağıdakılardan asılıdır:

- 2026-cı ildə de minimis həddinin 100 manata endirilməsi və marketpleyslərin ƏDV agentliyi statusu alması,

- “Rəqəmsal manat” CBDC-nin tətbiqi ilə ödənişlərdə tam şəffaflıq,
- Tax Administration 4.0-a keçid (süni intellekt əsaslı risk analizi),
- İT kadrların saxlanması üçün əmək haqqı fondu və distant iş üçün vergi stimulları.

Bu tədbirlər həyata keçirilərsə, 2030-cu ilə qədər rəqəmsal iqtisadiyyatdan vergi gəlirləri 3-4 dəfə artaraq 8-10 milyard manata çata bilər. Əks halda, ölkə rəqəmsal bazar kimi qalacaq, gəlirlərin böyük hissəsi isə xarici platformalar tərəfindən mənimsəniləcək.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi, URL: <https://www.stat.gov.az/>
2. CERT - Azərbaycan Respublikasının Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi yanında Elektron Təhlükəsizlik Xidməti, URL: <https://cert.az/>
3. OECD Tax Administration 2025: [Elektron resurs] / - 15 fevral, 2026. URL: https://www.oecd.org/en/publications/tax-administration-2025_cc015ce8-en.html
4. UNCTAD 2025: [Elektron resurs] / - 10 fevral, 2026. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2025>
5. World Bank Digital Development Report 2025 : [Elektron resurs] / - 16 fevral, 2026. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2025>

AZERBAIJAN'S PLACE IN THE DIGITAL ECONOMY AND TAX SYSTEM: COMPARATIVE ANALYSIS AND CHALLENGES

G.T. Babayeva

Azerbaijan University, Ceyhun Hajibeyli, 71, Baku, Azerbaijan

Abstract. The article examines the impact of the digital economy on the tax system of the Republic of Azerbaijan based on a comparative analysis. Using up-to-date data as of November 2025, the study identifies that Azerbaijan holds a leading position in the region in terms of tax digitalization, incentives for cashless payments, and the application of VAT to non-resident digital services. However, several key challenges remain, including weak oversight of e-commerce (with a high de minimis threshold of 300 AZN), potential revenue losses resulting from the non-implementation of the Pillar One mechanism at the global level (estimated at USD

70–100 million annually), IT workforce outflow, and cybersecurity risks. The proposed reforms for the period 2026–2030 - lowering the de minimis threshold to 100 AZN, assigning VAT agent status to major marketplaces, introducing the “Digital Manat” CBDC, transitioning to Tax Administration 4.0, and implementing new incentives to retain IT specialists - are expected to increase tax revenues from the digital economy by 3-4 times, reaching 8-10 billion AZN by 2030.

Keywords: Digital economy, tax digitalization, e-commerce, cashless payments, cryptocurrency taxation.